

УДК 330.332:340.1

Ю.О. СВІТЛИЧНА,

канд. наук з держ. упр., Харківська обласна державна адміністрація

ПРАВОВА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, капіталовкладення, правове регулювання

Розвиток сучасної економіки неможливо уявити без ефективної інвестиційної діяльності. Залучення інвестицій, в тому числі іноземних, забезпечує науково-технологічний прогрес, економічне зростання, створення додаткових та збереження існуючих робочих місць, активізацію підприємницької діяльності тощо. Та не менш важливим фактором для залучення іноземних інвестицій є забезпечення їх належного правового регулювання в країні, а як відомо, основою цього є правове визначення поняття інвестицій та інвестиційної діяльності.

Дослідженням даної проблеми займалися такі вчені, як: О.М. Бандурка, М.М. Богуславський, О.М. Вінник, В.М. Грідасов, О.Є. Ісаєва, О. М. Свінцов, С.В. Кривченко, О.О. Удалих та інші. Проте, в сучасних умовах є необхідність подальшого дослідження поняття інвестицій та інвестиційної діяльності. Саме тому метою цієї статті є визначення поняття інвестицій та інвестиційної діяльності придатного для правозастосування.

Теоретичні основи інвестиційної діяльності зароджувалися в ХХ ст. Трансформація класичної інвестиційної концепції відбулася під впливом змін в самій класичній теорії. Представники неокласичної концепції, зокрема І. Фішер, А. Пігу, Р. Хоутри, ще в 30-ті роки ХХ ст. акцентували увагу на тому, що економічний розвиток має ґрунтуватися на інвестиційних процесах. Це обумовлено тим,

що інвестиції безпосередньо пов'язані, по-перше, з виробництвом капітальних благ (інвестиційних товарів), а, по-друге, з ринком споживчих благ. Інвестиції є частиною сукупного попиту в національній економіці, їх зростання створює об'єктивні передумови для подальшого збільшення сукупного попиту і обсягів національного виробництва. Інвестиціям, як важливому компоненту витрат підприємств, властива значна мінливість, яка пояснюється тривалим терміном використання капітальних благ, нерегулярністю значних нововведень, мінливістю прибутку і очікувань. Зміни в обсягах інвестицій можуть істотно змінювати обсяги національного виробництва, зайнятості. Отже, в короткостроковому періоді інвестиції через вплив на сукупний попит обумовлюють обсяг національного виробництва, а в довгостроковому періоді – через зростання основного капіталу забезпечують економічне зростання і впливають на сукупну пропозицію [1, с.278].

Термін «інвестиції» походить від латинського слова «invest», що означає вкладення коштів. У більш широкій трактовці інвестиції являють собою вкладення капіталу з метою подальшого його збільшення. Інвестиції мають фінансове та економічне визначення [2, с.4].

Зрозуміло, що категорія «інвестиції» має економічне підґрунтя, без аналізу якого неможливо визначити її правове поняття. Категорія інвестицій у вітчизняній і зарубіжній літературі визначається по-різному. З одного боку, – це довгострокові вкладення ресурсів із метою отримання прибутку в майбутньому, з іншого – це виробничий процес створення виробничих потужностей, найму робочої сили.

Французький економіст П. Массе вважає, що найзагальніше визначення інвестиції, яке можна дати акту вкладання капіталу, зводиться до того, що «інвестування є актом отримання задоволення у майбутньому від поточних інвестиційних благ» [3, с.27]. Водночас І.О. Бланк оцінює інвестиції як кошти, май-

нові й інтелектуальні цінності держави юридичних і фізичних осіб, що спрямовуються на створення нових підприємств, реконструкцію й технічне переоснащення діючих, придбання нерухомості, акцій, інших цінних паперів із метою одержання прибутку [4, с.16].

У сучасній макроекономічній теорії інвестиції трактуються як частина сукупних витрат у національній економіці, тобто це валові приватні внутрішні інвестиції. Вони охоплюють три компоненти: 1) усі кінцеві закупки машин, устаткування і верстатів, що здійснюють ділові підприємства; 2) усе будівництво (виробничі будівлі та житлове будівництво); 3) зміну в запасах (запаси – це вироблені, але не продані у цьому році інвестиційні, а також споживчі товари) [5, с.157; 6, с.57].

У економічній теорії поширеною є думка, щодо визначення інвестицій, як капіталуювального процесу – тобто, як категорія ринкової економіки, це основний інструмент формування макроекономічних пропорцій, які визначають темпи економічного розвитку країни. Проте, ряд вчених спростовує таке твердження, посилаючись на те, що суть цієї категорії визначається як усією економічною системою (макрорівень), так і економічною поведінкою окремої фірми (мікрорівень). На рівні макроекономіки інвестиції є складовою частиною ВВП і визначають можливості економічного розвитку. Інвестиції на рівні мікроекономіки – це інвестиції у відтворення основного капіталу на підприємстві. Такі інвестиції називають реальними інвестиціями [7, с.255].

О.М. Вінник виділяє наступні ознаки інвестицій: 1) цінності – матеріальні (кошти, рухоме та нерухоме майно) або нематеріальні цінності, в т.ч. об'єкти права інтелектуальної власності (інвестиційні проекти, торгова марка, «ноу-хау», винаходи та ін.), вартість яких може бути виражена в грошовому еквіваленті; 2) об'єкт вкладення – об'єкти господарської діяльності або інших сфер суспільного

життя (наука, культура, соціальна сфера тощо); 3) мета вкладення – досягнення певного соціально-економічного ефекту, що зазвичай поєднує задоволення суспільних потреб (у нових товарах, об'єктах – житлових, культури, освіти, охорони здоров'я, духовного життя) та приватних інтересів інвесторів (у задоволенні господарських потреб інвестора, отриманні прибутку, створенні сприятливих умов для праці та відпочинку найманих працівників, що в кінцевому підсумку сприяє підвищенню прибутковості виробництва) [8, с.10].

Таким чином, під інвестиціями необхідно розуміти ті економічні ресурси, що спрямовуються на збільшення як реального капіталу суспільства, тобто на розширення чи модернізацію виробничого апарату, так і інвестиції в «людський капітал», які на сучасному етапі розвитку економіки набувають усе більшого значення, тому що саме результатом людської діяльності є будинки і споруди, машини й обладнання і, що найголовніше, основний фактор сучасного розвитку – інтелектуальний продукт, що визначає економічне становище країни у світовій ієрархії держав. До останніх належать витрати на освіту, наукові дослідження, підготовку кадрів тощо. На якість людського капіталу впливає й інфраструктура, тому інвестиції в соціальну інфраструктуру є водночас інвестиціями в людський капітал.

Переходячи до розгляду інвестицій у правовому полі, слід зазначити, що в основі такого підходу використовується теорія права власності, у відповідності з якою допускається, що обмінюються не тільки блага (ресурси), але і право на них. Прихильники даної теорії притримуються точки зору несподіваного виникнення права власності, його специфікації та визначеності. Практичне застосування теорії права власності дозволяє визначити право власності на практиці, забезпечити прозорість економічних відносин, призводить до мінімізації трансакційних витрат при прийнятті інвестиційних рішень.

Створення правової бази держави ґрунтується на ідеях громадянського суспільства. Правова детермінація відносин власності у державі сприяє розвитку підприємництва, створює мотивацію для виробництва, стимулює розвиток конкуренції між виробниками [9, с.201].

М.М. Богуславський вважає, що будь-яку інвестицію слід розглядати у якості об'єкта права як юридичну категорію [10, с.5].

Загальне визначення інвестицій міститься в статті 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність». Зокрема, інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект. Такими цінностями можуть бути: кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери; рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); майнові права інтелектуальної власності; сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»); права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; інші цінності. Інвестиції у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів здійснюються у формі капітальних вкладень [11].

Вищенаведене дає змогу виділити окремі ознаки правової категорії «інвестиції». По-перше, це речі, майно, цінні папери, грошові кошти, результати інтелектуальної діяльності, майнові права. У зв'язку з цим видаються невдалими визначення (в тому числі й законодавче), в яких ці категорії охоплюються поняттям «цінності». Під поняття «цінність» підпадають й ті об'єкти, які не мають відношення до іноземних інвестицій, наприклад,

людина та її життя, які відповідно до Конституції України є найвищими соціальними цінностями тощо. Другою ознакою є вкладення інвестицій з метою отримання прибутку (доходу) чи досягнення соціального ефекту.

Таким чином, правове поняття категорії «інвестиції» можна тлумачити, як майно, речі, грошові кошти, майнові права, цінні папери, об'єкти права інтелектуальної власності, вкладені їх власником – інвестором (у передбаченому законодавством України порядку та формах) в об'єкти інвестиційної діяльності на території України з метою одержання прибутку (доходу) чи досягнення соціального ефекту.

Конституція України зазначає, що забезпечення проведення інвестиційної політики згідно з пунктом 2 статті 116 Конституції України покладено на Кабінет Міністрів України, який є відповідальним за інвестування вітчизняної економіки; пункт 3 цієї ж статті передбачає, що Кабінет Міністрів України забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування [12].

Пунктом 1 статті 10 Господарського кодексу України в якості самостійної економічної політики визначено інвестиційну, спрямовану на створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, переважно у галузях, розвиток яких визначено як пріоритети структурно-галузевої забезпечення ефективного і відповідального використання цих коштів та здійснення контролю за ним [13].

Відносини, що виникають при здійсненні інвестиційної діяльності в Україні, регулюються нормами відповідного загального та спеціального законодавства. Стаття 2 Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвестиційною діяльністю визнає сукупність прак-

тичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій [11].

Планування інвестиційної діяльності є необхідним процесом з ряду причин: для реалізації стратегій підприємство може використати різні види інвестицій, різний обсяг інвестиційних коштів, тому доцільно розробляти декілька альтернативних проектів; необхідність вибору з альтернативних інвестиційних проектів найбільш ефективного; необхідність якнайшвидшого отримання віддачі від інвестицій; планування сприяє зниженню ризику, що пов'язаний із прийняттям інвестиційних рішень.

Особливості здійснення інвестиційної діяльності на території України суб'єктами інвестиційної діяльності, розташованими за межами України, а також цих суб'єктів і суб'єктів України в зонах вільного підприємництва в Україні визначаються спеціальним законодавством України.

Узагальнюючи викладене, «інвестиції» слід визначати, як майно, речі, грошові кошти, майнові права, цінні папери, об'єкти права інтелектуальної власності, вкладені їх власником – інвестором (у передбаченому законодавством України порядку та формах) в об'єкти інвестиційної діяльності на території України з метою одержання прибутку (доходу) чи досягнення соціального ефекту. Відповідно під інвестиційною діяльністю слід розуміти організовану діяльність, що здійснюється в реально існуючих у країні умовах господарювання за допомогою практичних дій суб'єктів інвестиційної діяльності, функцій, які полягають у цілеспрямованому процесі знаходження необхідної кількості інвестиційних ресурсів, виборі відповідних об'єктів чи інструментів для їх вкладання, розробці і впровадженні поетапної інвестиційної програми чи стратегії, та забезпеченні ефективної її реалізації з метою отримання прибутку та/чи іншого позитивного ефекту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Свінцов О. М., Скірка Н. Я., Гаврилко П. П. Стимулювання інвестиційної діяльності: теоретичні аспекти // Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21.11. С. 276–282.
2. Удалих О.О. Управління інвестиційною діяльністю промислового підприємства : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 221 с.
3. Грідасов В. М., Кривченко С. В., Ісаєва О. Є. Інвестування. К. : Центр навч. літ-ри, 2004. 164 с.
4. Бланк И. А. Основы инвестиционного менеджмента. Т. 1. К. : Эльга- Н, Ника-Центр, 2001. 536 с.
5. Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Аналітична економія. Принципи, проблеми і політика. – Ч. 1. Макроекономіка ; пер. з англ. Львів : Вид-во «Просвіта», 1997. 671 с.
6. Норткотт Д. Принятие инвестиционных решений : пер. с англ. М. : Изд-во «Банки и биржи», 1997. 448 с.
7. Свінцов О. М., Скірка Н. Я., Добрева Н. Ф. Інвестиції як економічна категорія: наукова полеміка / О. М. Свінцов // Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21.3. С. 251– 257
8. Вінник О. М. Інвестиційне право. Київ : Правова єдність, 2009. 616 с.
9. Бандурка А. М., Лекарь С. И., Носова О. В. Иностранные инвестиции в регионы Украины : монография. Харьков : Золотая миля, 2013. 340 с.
10. Богуславский М. М. Иностранные инвестиции: правовое регулирование. М. : Бек, 1996. С. 55–56.
11. Про інвестиційну діяльність : закон України від 18.09.1991 № 1560–ХІІ // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 47. Ст. 646.
12. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. –К. : Преса України, 1997. 80 с.

13. Господарський кодекс України. Харків : | Одіссея, 2012. 184 с.

Світлична Ю. О. Правова сутність поняття інвестицій та інвестиційної діяльності // Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 2. С. 112–116. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_2_19.pdf

Розглянуті теоретичні підходи до формування поняття інвестицій та інвестиційної діяльності. Подано авторське поняття категорії інвестиції, визначені ознаки. Розглянуто нормативне регулювання інвестиційної діяльності в Україні. Сформовано правове поняття інвестиційної діяльності та розкрито його сутність, показано, що інвестиції мають як економічне підґрунтя, так і правове забезпечення. Інвестиції є об'єктивною необхідністю розвитку української економіки. Інвестиційна діяльність регулюється як адміністративно-правовими методами, так і економічними, і потребує чіткого визначення правової сутності інвестицій, інвесторів та власне інвестиційної діяльності.

Светличная Ю.А. Правовая сущность понятия инвестиций и инвестиционной деятельности

Рассмотрены теоретические подходы к формированию понятия инвестиций и инвестиционной деятельности. Представлено авторское понятие категории инвестиции, определены признаки. Рассмотрено нормативное регулирование инвестиционной деятельности в Украине. Сформировано понятие инвестиционной деятельности и раскрыто его сущность, показано, что инвестиции имеют как экономическую подоплеку, так и правовое обеспечение. Инвестиции являются объективной необходимостью развития украинской экономики. Инвестиционная деятельность регулируется как административно-правовыми методами, так и экономическими, и требует четкого определения правовой сущности инвестиций, инвесторов и собственно инвестиционной деятельности.

Svetlichnaya YU.A. The Essence of Legal Concepts of Investments and Investment

The article considers theoretical approaches to the formation of the concept of investment and investment activity. The author's concept of the category of investment is presented, the signs are defined. Regulatory regulation of investment activity in Ukraine is considered. The concept of investment activity is formed and its essence is revealed, it is shown that investments have both an economic underpinning and legal support. Investments are an objective necessity for the development of the Ukrainian economy. Investment activity is regulated both by administrative and legal methods, and economic, and requires a clear definition of the legal nature of investments, investors and investment activity proper.

Форум